

Univerzitet u Beogradu
Filozofski fakultet
Odeljenje za psihologiju

Slobodan Marković

PSIHOLOGIJA UMETNOSTI

Peto predavanje: TIPIČNOST-NOVINA

TIPIČNOST

TIPIČNOST I SRODNI POJMOVI

Interakcija subjekta sa sredinom:
iskustvo sa objektima, izloženost objekta...

UOBIČAJENOST

PROSEČNOST

POZNATOST

TIPIČNOST

TIPIČNI EGZEMPLAR: DEFINICIJA KATEGORIJE

TIPIČNOST

TIPIČNI EGZEMPLAR: DEFINICIJA KATEGORIJE

Tipičan pas. Tipičan “chouchou”, itd.

TIPIČNOST

TIPIČNI EGZEMPLAR: DEFINICIJA KATEGORIJE

Tipičan muškarac, tipična žena
Tipična sportska građa tela
Tipičan bacač kugle

TIPIČNOST

TIPIČNI EGZEMPLAR: DEFINICIJA KATEGORIJE

Tipičan *Picasso*? Tipičan kubistički *Picasso*!
Tipičan *Picasso* iz plavog perioda!

TIPIČNOST

TIPIČNO I UOBIČAJENO

TIPIČNOST

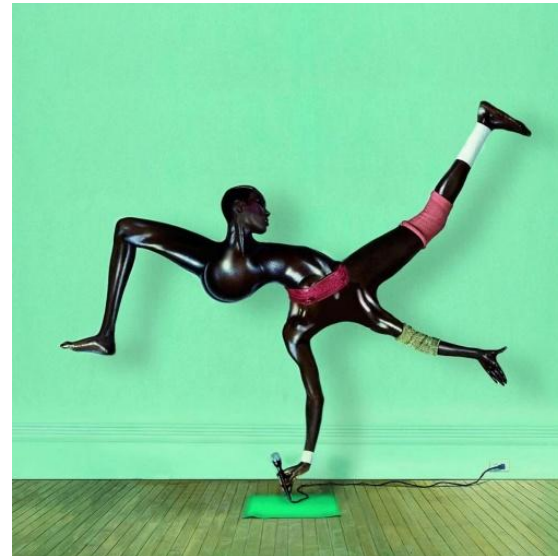
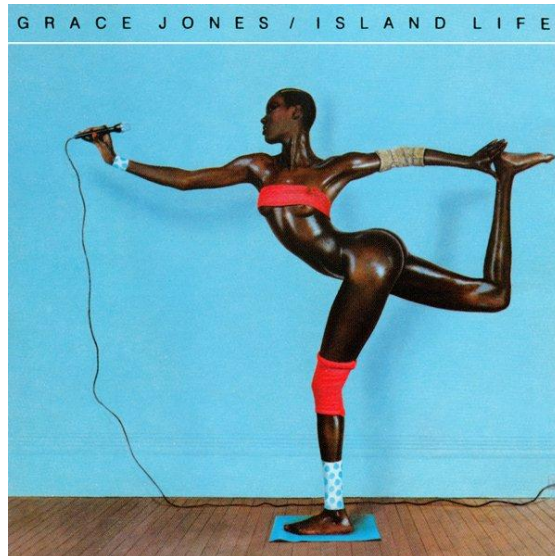
TIPIČNO I UOBIČAJENO

Veliki efekat malih promena

TIPIČNOST

TIPIČNO I UOBIČAJENO

Veliki efekat velikih promena

TIPIČNOST

TIPIČNO I PROSEČNO

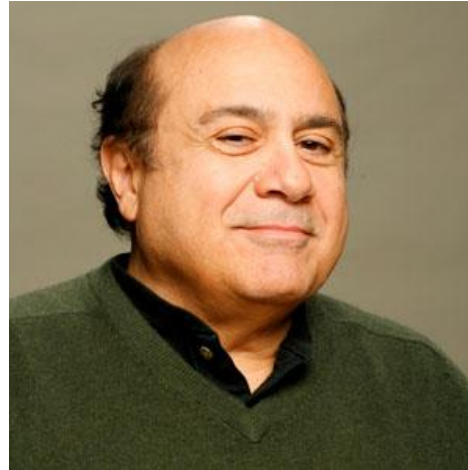
TIPIČNO
HOLANDSKO ŽENSKO
LICE

PROSEČNO
HOLANDSKO ŽENSKO
LICE

TIPIČNOST

TIPIČNO I POZNATO

TIPIČNOST

PREFERENCIJA TIPIČNOG, PROSEČNOG, POZNATOG

Zajonc, 1968, 1980: Puka izloženost

Martindale et al., 1988: Preferencija tipičnosti

Langlois & Rogman, 1990: Preferencija prosečnih lica

Sitton et al., 2006: Preferencija poznatih lica

TIPIČNOST

PREFERENCIJA TIPIČNOG, PROSEČNOG, POZNATOG

Međutim...

Bornstein, 1989 (meta-analiza):

Negativan estetski efekat ponavljanja stimulusa...

Brickman et al., 1972:

... naročito ako su stimulusi neprijatni!

Mentus & Marković, 2017:

Nije dobijena preferencija poznatih lica!

Hekkert et al., 2003:

Preferencija optimalnog odnosa tipičnosti i novine

TIPIČNOST

PREFERENCIJA TIPIČNOG, PROSEČNOG, POZNATOG

Međutim...

Bornstein, 1989 (meta-analiza):

Negativan estetski efekat ponavljanja stimulusa...

Brickman et al., 1972:

... naročito ako su stimulusi neprijatni!

Mentus & Marković, 2017:

Nije dobijena preferencija poznatih lica!

Hekkert et al., 2003:

Preferencija **optimalnog** odnosa tipičnosti i novine

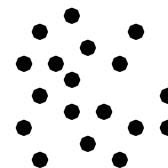
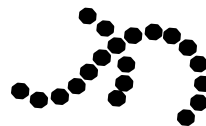
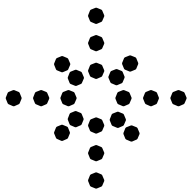
TIPIČNOST – NOVINA: TEORIJE

Berlyne, 1971, 1974: **KOLATIVNE VARIJABLE**

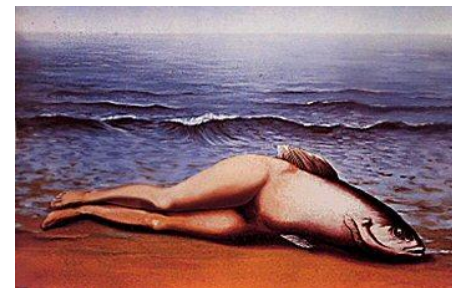
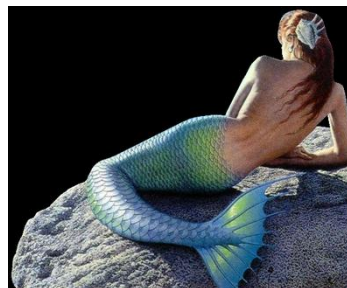
Jednostavno-složeno:

Pravilno-nepravilno:

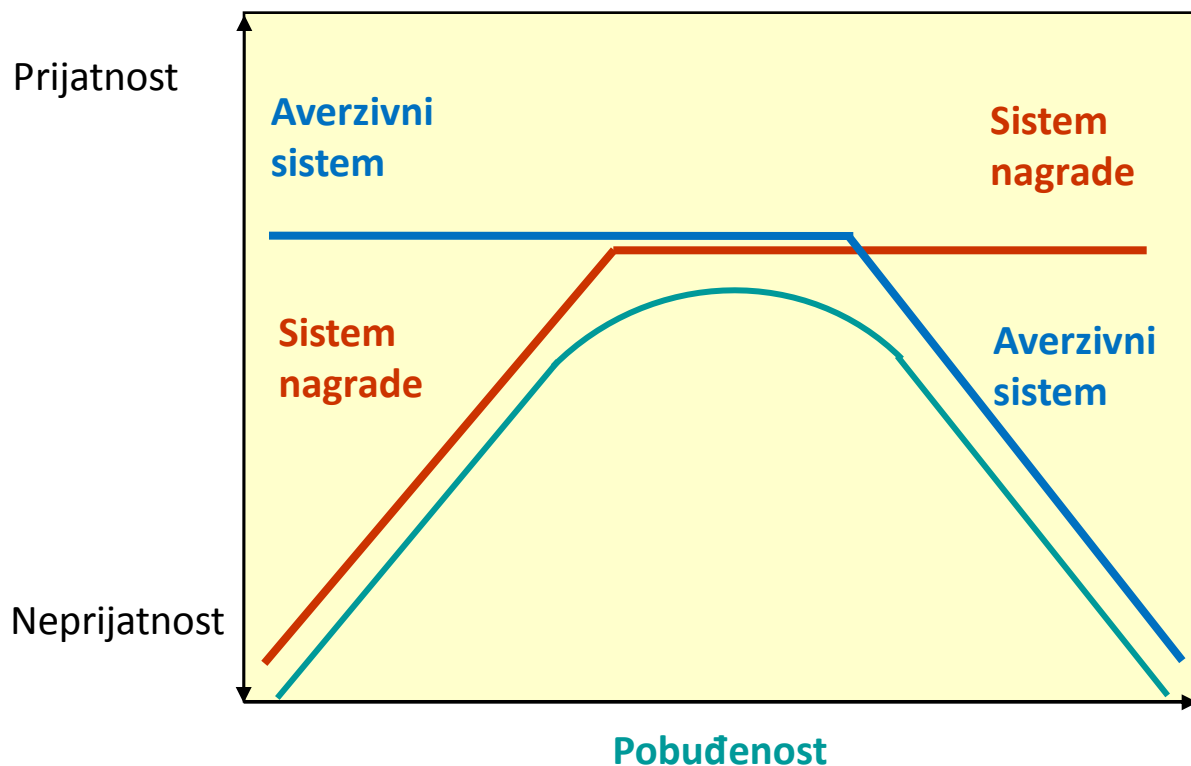
Očekivano-neočekivano
(novo, neobično,
neizvesno):

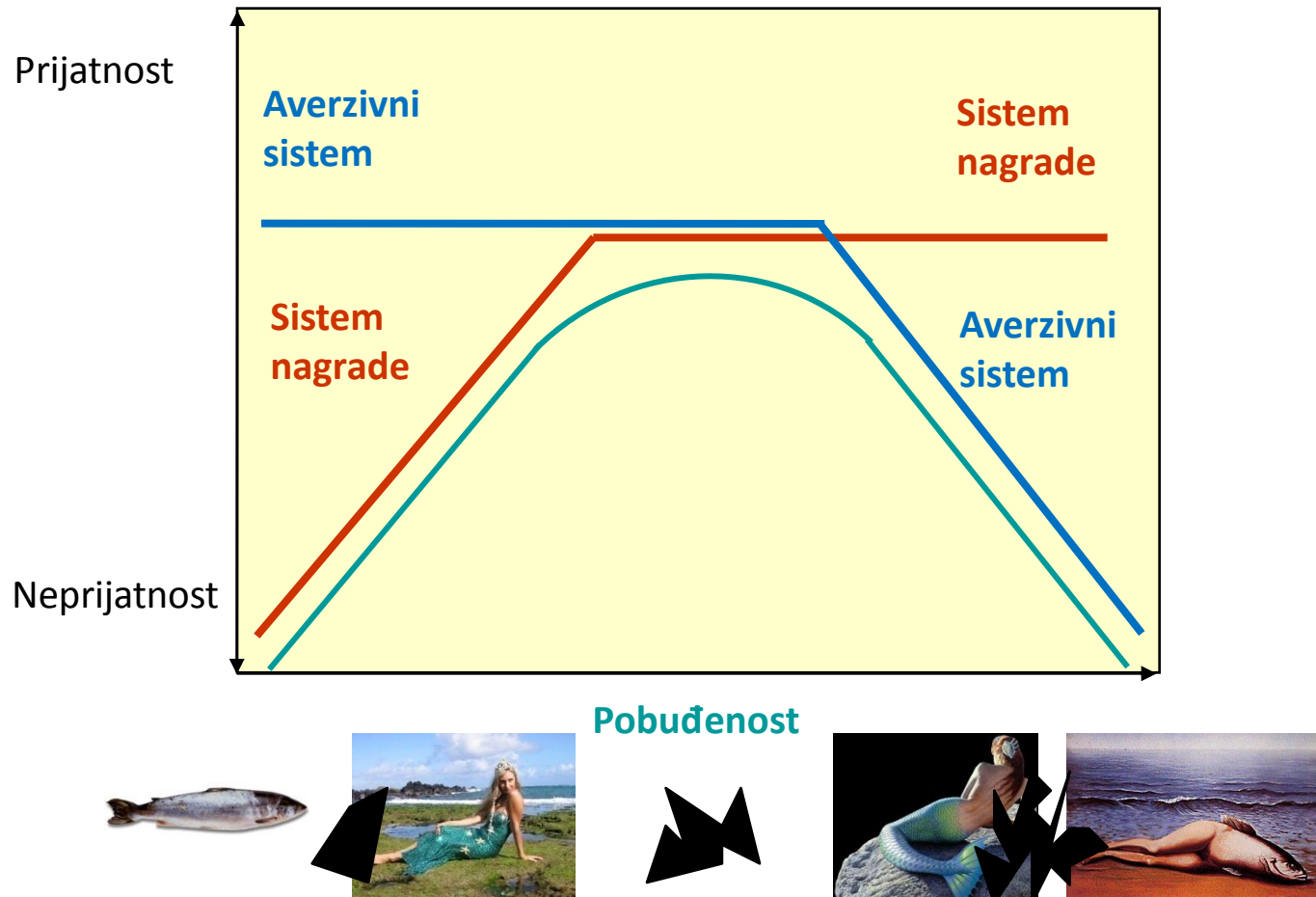
TIPIČNOST – NOVINA: TEORIJE

*Berlyne, 1971, 1974: **POBUĐENST***

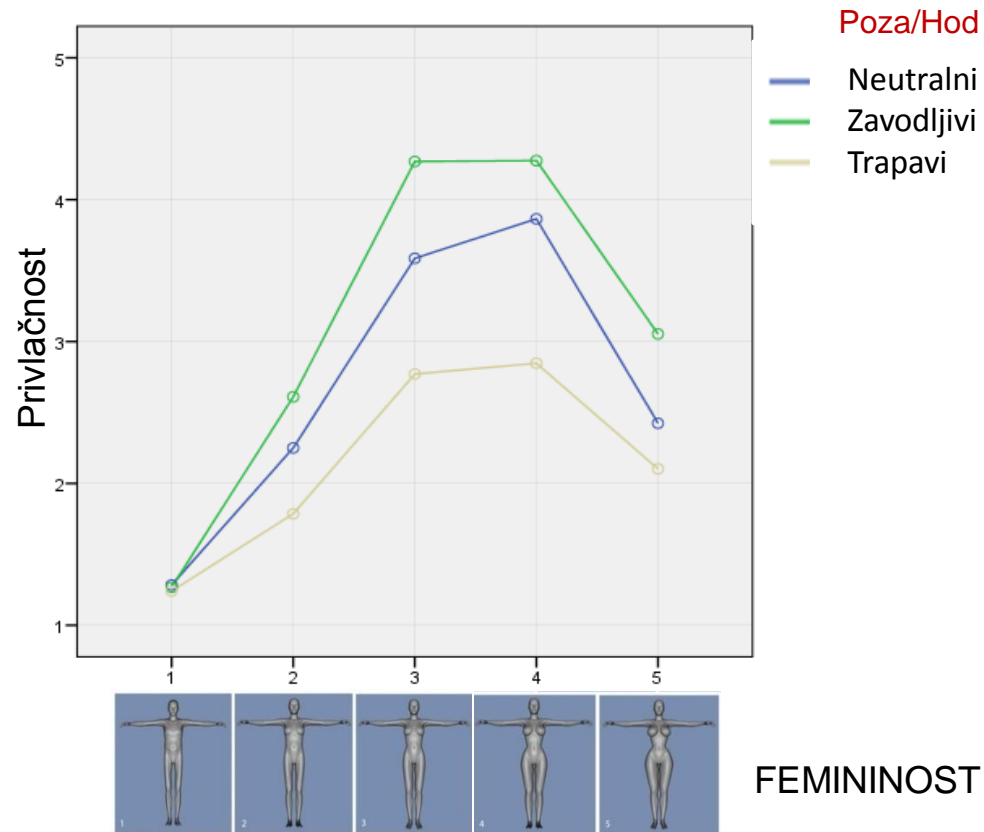
TIPIČNOST – NOVINA: TEORIJE

Berlyne, 1971, 1974: **POBUĐENST**

TIPIČNOST – NOVINA: TEORIJE

Berlyne, 1971, 1974: **POBUĐENST**

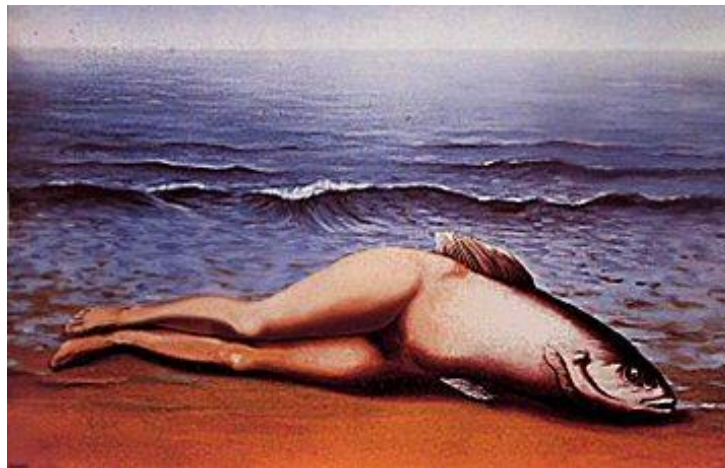

Marković & Bulut, 2015.

TIPIČNOST – NOVINA: TEORIJE

Silvia, 2005, 2006: PROCENA

Procena novine stimulusa, a ne novina kao takva!

Magritte

Npr. isti stimulus => različite procene: običan ili neobičan

Procena složenosti, regularnosti, neizvesnosti, novine...

Presudnost **znanja, iskustva, ekspertize...**

TIPIČNOST – NOVINA: TEORIJE

Ramachandran & Hirstein, 1999: PEAK SHIFT EFFECT

Prenaglašavanje biološki značajnih crta

Nadnormalnost: odstupanje od prosečnosti i tipičnosti.
Npr., preterivanje u femininim crtama: WHR, ružičasta boja ...

TIPIČNOST – NOVINA: TEORIJE

*Ramachandran & Hirstein, 1999: **PEAK SHIFT EFFECT***

Prenaglašavanje u umetnosti

Manirizam u umetnosti: preterivanje unutar stila

TIPIČNOST – NOVINA: TEORIJE

*Ramachandran & Hirstein, 1999: **PEAK SHIFT EFFECT***

Prenaglašavanje u umetnosti

Revolucija: novo preterivanje!

TIPIČNOST – NOVINA: TEORIJE

Ramachandran & Hirstein, 1999: **PERCEPTIVNO GRUPISANJE**

AHA doživljaj pri perceptivnom *otkriću* (nove) celine

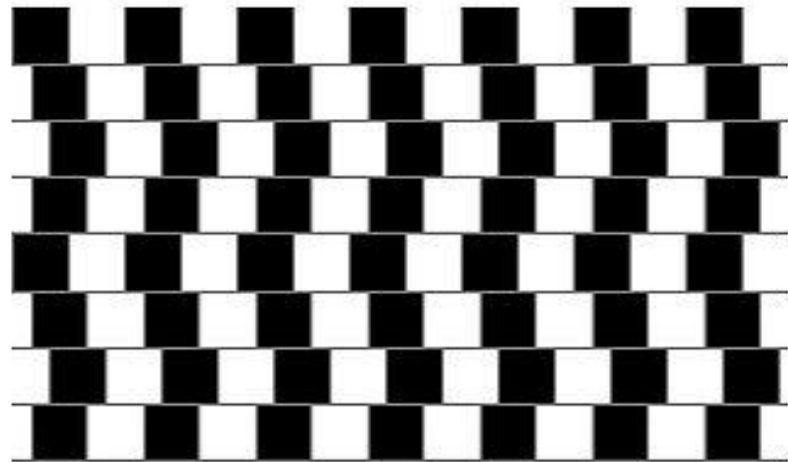
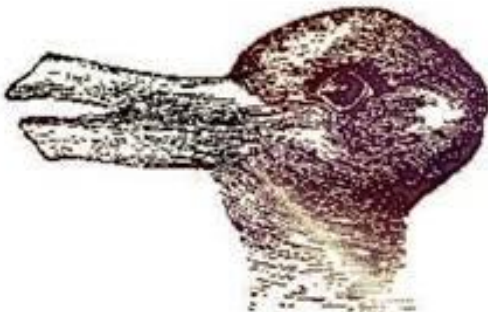

TIPIČNOST – NOVINA: TEORIJE

Ramachandran & Hirstein, 1999: **PERCEPTIVNO GRUPISANJE**

AHA doživljaj pri perceptivnom *otkriću* (nove) celine

Stevanov, Marković & Kitaoka, 2012: Aesthetic valence of visual illusions.

Muth & Carbon, 2013: The Aesthetic Aha: On the pleasure of having insights into Gestalt.

TIPIČNOST – NOVINA: TEORIJE

Reber et al., 1998: **FLUENTNOST PROCESIRANJA**

Fluentno procesirani stimuli doživljavaju se kao prijatni i lepi

Perceptivna svojstva, npr. **JEDNOSTAVNOST, REGULARNOST** i sl. i
kognitivna svojstva, npr. **POZNATOST, JASNOĆA** i sl.

omogućavaju

FLUENTNIJE (brže i efikasnije) procesiranje, a rasterećenost obrade
praćeno je **POZITIVNIM HEDONIČKIM TONOM**, tj. **PRIJATNOŠĆU**...

TIPIČNOST – NOVINA: TEORIJE

*Rawlings, 2003: **INDIVIDUALNE RAZLIKE***

Preferencija neobične, nadrealne, mračne umetnosti raste sa

Otvorenošću za iskustva

Potragom za senzacijama

Neobičnim iskustvima, Psihoticizmom, Shizotipijom

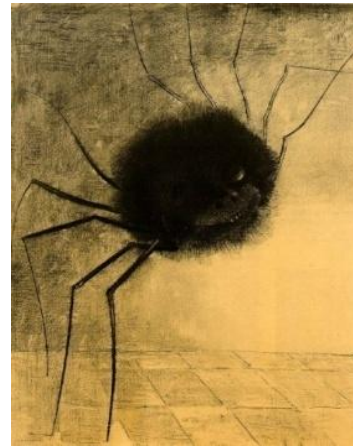
ZAKLJUČAK

Pitanje estetske preferencije efekta **TIPIČNOSTI** i **NOVINE** još uvek pod debatom i na empirijskom i na teorijskom nivou.

Značaj **NOVINE** i **NEOBIČNOSTI** za umetnost i estetski doživljaj

Pauk koji plače

Pauk koji se smeje

Redon

ZAKLJUČAK

Pitanje estetske preferencije efekta **TIPIČNOSTI** i **NOVINE** još uvek pod debatom i na empirijskom i na teorijskom nivou.

Značaj **NOVINE** i **NEOBIČNOSTI** za umetnost i estetski doživljaj, ali za „estetizaciju“ svakodnevnog iskustva.

Selfie

Sagrada familia

Instalacija na plaži

ZAKLJUČAK

Pitanje estetske preferencije efekta **TIPIČNOSTI** i **NOVINE** još uvek pod debatom i na empirijskom i na teorijskom nivou.

Značaj **NOVINE** i **NEOBIČNOSTI** za umetnost i estetski doživljaj, ali za „estetizaciju“ svakodnevnog iskustva.

Pozitivan estetski i negativan hedonički efekat **NEOBIČNOSTI**

